

Ülevaade TTÜ Raamatukogu tegevusest 2005. aastal

Raamatukogu on Tehnikaülikooli teadus- ja arendusasutus, mille põhiülesandeks on ülikooli õppe-, teadus- ja arendustegevuse informatsiooniga varustamine. TTÜ struktuuris kuulub raamatukogu alates 2005. aastast teadusprorektor Rein Vaikmäe alluvusse. Vastavalt Vabariigi Valitsuse korraldusele täidab raamatukogu kuni 2007. aastani nimetatud teadusraamatukogu ülesandeid, milleks eraldatakse riigipoolset finantseerimist. 2005. aastal eraldas HTM raamatukogule teadusinformatsiooni hankimiseks 6,6 mln krooni.

Veebruaris sõlmis raamatukogu koostöölepingu oma pikaajalise partneri – Helsingi Tehnikaülikooli raamatukoguga. Koostöö eesmärgiks on tõsta raamatukogu- ja infoteenuste kvaliteeti ning prioriteetideks infovajaduste uurimine, e-raamatukogu ja e-teenuste arendamine ning kasutajakoolitus. Kevadel alustati infoportaali loomist, mis võimaldab teha metaotsingut ja e-ressurse dünaamiliselt linkida. Alates oktoobrist pakutakse lugejatele skaneerimisteenust e-koopiate valmistamiseks. Oktoobris tehti algust ka TTÜ digitaalraamatukogu pilootprojektiga, mille eesmärgiks on pakkuda veebipõhist ligipääsu ülikooli publikatsioonidele, doktori- ja magistritöödele, õpikutele ja õppevahenditele ning muudele publikatsioonidele.

2005. aasta sügisel, kui selgus ülikooli otsus ehitada raamatukogule lähematel aastatel uus maja, käivitati taas uue hoone kontseptsiooni arutelud. Koostati pinnavajaduse arvestused ja esialgne ruumiprogramm, mis esitati TTÜ haldusdirektorile. Esitatud materjalid on aluseks raamatukogu hoone arhitektuuri ideekonkursi korraldamiseks.

Raamatukogu arvudes 2003-2005

	2003	2004	2005
Saadud paber kandjal raamatuid	14 367	12 797	11 769
sealhulgas: ostud	10 423	9 211	8 483
annetused	1 655	1 306	591
sundeksemplarid	1 869	2 062	2 226
Ligipääs e-raamatutele (nimetusi)		16 000	17 800
Saadud paber kandjal ajakirju (nimetusi)	646	587	601
Ligipääs e-ajakirjadele (nimetusi)	8 598	15 000	20 000
Lugejaid	18 943	19 042	19 167
Külastusi	231 912	232 949	245 236
Laenutusi	1 086 341	1 291 362	1 428 548
sealhulgas: kojulaenutusi	114 614	132 215	138 583
laenutusi lugemissaali	80 727	61 031	54 914
laenutusi avariitulitelt	891 000	1 098 116	1 235 031
Teavikute ostusummad (mln kr)	8,4	9,4	10,7
Teavikute ostu summa ühe üliõpilase kohta (kr)	851	984	1 000
Personal	72,5	72,5	72,5

Kogude arendamine

Lisaks raamatukogu eelarve vahenditele (10,7 mln krooni) rahastas HTM ELNET Konsortsiumi kaudu tsentraalselt teadusraamatukogude elektrooniliste ressursside ühishanget kokku 16,3 mln krooni ulatuses. Raamatukogu eelarves peegeldub ka EITSA toetus 206,2 tuh krooni, mis kulutati IT-alase õppekirjanduse hankimiseks.

Raamatukogu eelarvest kulutati perioodika hankimisele 62,9%. Sellest 2,8% kulutati Eestis ilmuvale ja 37,6% välisperioodikale ning 59,6% perioodika andmebaasidele. 2005. aastal saabus jooksvalt 601 nimetust paber kandjal ajakirju, millest 117 olid Eestis ilmuvad ja 484 välismaised (sealhulgas 81 venekeelset). Kokku oli raamatukogu poolt loodud ligipääs umbes 20 tuhande e-ajakirja täistekstidele, millest hinnanguliselt üks kolmandik ei vasta otseselt Tehnikaülikooli profiilile, kuid on tasuta kättesaadav tänu tarnijate paketi kaupa müügipoliitikale. Võrreldes eelmise aastaga suurenes paber kandjal tellitavate ajakirjade arv 10 võrra ja ülikooli arvutivõrgu kaudu kättesaadavate ajakirjade arv umbes 5 tuhande võrra. E-ajakirjad moodustasid 97% ajakirjanimetuste üldarvust, nende otsinguks ja haldamiseks kasutati raamatukogu poolt kohandatud EBSCO A-to-Z teenust.

Raamatukogu vahendite eest osteti e-ajakirjade andmebaasid IEL Online, ProQuest Science Journals, ACM Digital Library, JSTOR (Business, Mathematics and Statistics, General Science), Nature Online, Science Online, American Chemical Society Online, Annual Reviews, Cell Press, Trans Tech Online, SAGE Materials Science, American Society of Microbiology ning referaatandmebaasid SciFinder Scholar, Food Science and Technology Abstracts, ICONDA, GeoRef, Compendex, CSA Materials Research Database, CSA Mechanical and Transportation Engineering Database ja Ulrich's Periodicals Directory.

ELNET Konsortsiumi kaudu (peamiselt HTM rahastamine) osteti EBSCO Publishing, ScienceDirect, SpringerLink, Blackwell Synergy, Kluwer Online, Emerald, Institute of Physics, American Physical Society, American Institute of Physics, Oxford University Press ja Cambridge University Press e-ajakirjade andmebaasid, referaatandmebaasid INSPEC, Zentralblatt MATH ja MathSciNet ning ISI Web of Science viiteandmebaasid (Science Citation Index, Social Science Citation Index, Arts and Humanities Citation Index) ja ajakirjade mõjufaktorit kajastav andmebaas Journal Citation Reports.

Raamatute ostmiseks kulutati 34,2% eelarve vahenditest, sealhulgas 26,6% eesti ja 50,4% välisraamatutele ning 23,0% raamatute andmebaasidele. Õpikute kogusse osteti raamatuid 615 tuhande krooni eest. 2005. aastal ostetud eestikeelse raamatu keskmine hind oli 117 krooni (2004. aastal - 174 krooni), ingliskeelsel – 962 krooni (2004. aastal – 1 088 krooni). Ingliskeelse raamatu keskmise hinna langus on tingitud Eestis välja antud ingliskeelsete raamatute osakaalu suurenemisest. Saabunud sündeksemplaridest võeti kogusse arvele 2 454 trükist, teistele raamatukogudele loovutati 1 339 trükist. Annetusena saadi 979 trükist. Enamik annetusi pärineb Eesti asutustelt ja üksikisikutelt. Raamatukogul oli 102 vahetuspartnerit 19 riigis. Välisvahetuse teel saadi 515 raamatut ja jadaväljaannet ning 141 nimetust ajakirju.

Ülikooli arvutivõrgu kaudu tehti kättesaadavaks Knovel, ebrary, Oxford Reference Online, CRC Handbooks, Referex Engineering Collection, ScienceDirect Book Series and Reference Works, IOP Vector, Britannica Online, VTT Publications ja Springer Lecture Notes in Computer Science e-raamatute andmebaasid, mis kokku sisaldasid ligi 18 tuhat monograafiat, õpikut ja teatmeteost. Arvutivõrgu kaudu tehti kättesaadavaks ka European Research Online, World Development Indicators Online, Global Development Finances Online, Baltic News Service Terminal ja ESTLEX Online faktiandmebaasid.

Arvele võeti 11 769 raamatut keskmise eksemplaarsusega 2,4. Eestikeelse raamatu keskmine eksemplaarsus oli 1,5 võõrkeelsel - 1,2 ja õpikul - 55 (2004. aastal - 61). 14 nimetust õpikuid hangiti eksemplaarsusega üle 100. Ajalehti saadi 48 nimetust, sealhulgas 29 eesti- ja 19 võõrkeelset. Jätkus kogude puhastamine aegunud ja liias eksemplaarsuses kirjandusest. Kokku kustutati 8 039 arvestusüksust. Aasta lõpuks oli kasutuskogudes 723 856 arvestusüksust.

Raamatukogu- ja infoteenindus

Lugejaskonna koosseisus ei ole eelmiste aastatega võrreldes olulisi muutusi toimunud. TTÜ üliõpilased, magistrandid ja doktorandid moodustasid lugejaskonnast 62,3%, TTÜ õppejõud ja teadurid - 4,4%, TTÜ insenerid ja teenistujad - 3,2%, ülikoolivälised lugejad - 30,1%. Lugejate arv suurenes eelmise aastaga võrreldes 125 võrra. 19 167 lugejat külastas raamatukogu kokku 245 236 korral, mis tähendab, et keskmiselt külastas raamatukogu ligi tuhat lugejat päevas ja keskmine lugeja käis aasta jooksul raamatukogus 12,8 korda. Täheldatav oli külastuste ja laenuste arvu kasv. Külastuste arv suurenes eelmise aastaga võrreldes 12 287 võrra (5,3%). Kokku laenutati 1,429 miljonit teavikut, mis on 137 tuhande võrra (10,6%) rohkem kui eelmisel aastal. Kojulaenutuste arv oli 138 583 ning kasvas eelmise aastaga võrreldes 6 368 võrra (4,8%). Võlglastele edastati aasta jooksul e-posti ja telefoni teel 17 161 meeldetuletust 32 448 tähtjaks tagastamata teaviku kohta.

Aastast aastasse on suurenenud ülikooli arvutivõrgu kaudu kättesaadavate elektrooniliste ressursside maht ja nende kasutamine. Alates 2004. aastast on TTÜ liikmeskonnal võimalik sidusandmebaase kasutada ka väljaspool ülikooli. Seda võimalust kasutas 2005. aastal üle 400 inimese. Ülikoolivälised lugejad saavad andmebaase (välja arvatud EBSCO Publishing andmebaasid) kasutada ainult raamatukogus. Raamatukogu poolt oli 2005. aastal hangitud ligipääs 35 litsenseeritud andmebaasile. Andmete saamine nende kasutamise kohta on eelmise aastaga võrreldes paranenud, kuid ammendavate ja võrreldavate andmete saamine jätab soovida paremat. Olemasolevate andmete põhjal tehti andmebaasides 278 276 otsingut, laaditi alla 363 161 täisteksti ja 55 377 referaati. Hinnanguliselt tehti 2005. aastal kõigis andmebaasides kokku umbes 300 tuhat otsingut ja laaditi alla 400 tuhat täisteksti ning 60 tuhat referaati. Lisaks ostetud andmebaasidele tehti ülikooli arvutivõrgus lühiajaliselt kättesaadavaks 18 sidusandmebaaside tutvumispaketti. Infoosakonna ainespetsialistid nõustasid lugejaid e-ressurssidele viitamisel, andmebaaside, elektronkataloogi, raamatukogu veebisaidi ja tutvumispakettide kasutamisel. Kirjanduse tellimiseks korraldati infoosakonnas ja majandusteaduskonna raamatukogus 13 vahendusfirmade Allecto, Krisostomus ja Accendo näitust. Ärikorralduse instituudi soovil koostati ülevaade maailma ärimaailma ja juhtimisajakirjade TOP 20st koos nende mõjufaktorite (ISI Web of Science põhjal) ja leidumuse äranäitamisega. Õppeprorektori soovil analüüsiti eestikeelse õpikirjanduse olukorda ning koostati nimestik eriti vajalikest õpikutest.

Raamatukogudevahelise laenutuse (RVL) teel saadi 322 trükist või koopiat (Eestist 78, välismaalt 244). Tellimuste täitmise protsent oli 96,1. Enam tükiseid saadi Saksamaa, Soome, Rootsi ja Taani raamatukogudest. Tellijaid oli 79. RVL teenuse aktiivsemad kasutajad olid keemiainstituut (73), polümeermaterjalide instituut (24) ja materjalitehnika instituut (23 tellimust). RVL teel saadeti välja 608 trükist või

koopiat. Tellimuste täitmise protsent oli 89,4. Kokku tellis TTÜRist kirjandust 121 raamatukogu (117 Eestist ja 4 välismaalt). Sagedasemad tellijad olid maakondade keskraamatukogud, linnaraamatukogud, Tartu Ülikooli Raamatukogu ja Tallinna Ülikooli Akadeemiline Raamatukogu.

Raamatukogus registreeriti kokku 11 282 päringut (2004. aastal – 9 598). Infoosakond vastas 1 934 päringule, neist 611 elektroonilise infoteeninduse kaudu. Mahukamaid infoosakonna ainespetsialistide poolt lahendatud päringuid oli 89. Alates oktoobrist võeti kasutusele uus infoteenus - veebipõhine päringutele vastamine reaalajas “Lib chat”, mida lugejad kasutasid infokonsultandiga “vestlemiseks” 153 korral. Kataloogikonsultant vastas kokku 9 301 leidumuspäringule (2004. aastal – 7 699). Bibliograafiaosakond vastas 20 päringule TTÜ publikatsioonide, õppejõudude eluloofaktide ja struktuuriüksuste ajaloo kohta. Struktuuriüksuste tellimisel koostati publikatsioonide nimestikke ja tehti väljatrükke bibliograafiaosakonnas koostatavatest andmebaasidest.

Õppeaine UTT0010 raames korraldati bibliograafiakursus “Traditsiooniline ja elektrooniline infootsing raamatukogus” esimese kursuse üliõpilastele. Kursuse läbis 1 290 üliõpilast. Osa kursusest – teavikute iseseisev otsing elektronkataloogist – viidi läbi kaugkoolitusena, veebipõhise arvestuse sooritas 1 213 üliõpilast. Korraldati ka erialainfootsingu kursused infotehnoloogia teaduskonna magistrantidele (valikaine SR05050) ning keemia- ja materjalitehnoloogia magistrantidele (valikaine SR05051), kokku 18 tundi. Kursused läbis 61 magistranti. Mõlemad kursused toimusid veebipõhise kaugkoolitusena. Majandusteaduskonna 136 magistrandile ja doktorandile peeti kaks e-ressursse ja e-teenusi tutvustavat vooruloengut. Koostöös teaduskonnaga viidi valikaine keemiainformaatika (KYF3630) raames läbi 64 infootsingu harjutustundi esmakursuslastele, arvestuse sai 36 üliõpilast. Haldusjuhtimise, infotehnoloogia ja majandusteaduskonna 189 kaugõppeüliõpilasele peeti 5 raamatukogu tutvustavat loengut. Koostöös mehaanikateaduskonnaga valmistati ette WebCT kursuse “Bakalaureuse lõputöö tootearendus/tootmistehnika” juhendid ning enesekontrolli- ja hindeline test.

Korraldati 36 kirjanduse teemanäitust ning 6 ülikooli õppejõudude ja teadurite isikunäitust. Jätkati TTÜ autorite publikatsioonide aastanäituste korraldamist. Raamatukogu galeriis avati raamatukogu tutvustav püsinäitus. Pearaamatukogu lugemissaalis toimus 41 uudiskirjanduse näitust, lisaks eksponeeriti uudiskirjandust õpikute osakonnas ja majandusteaduskonna raamatukogus. Uudiskirjanduse ja teemanäitustel eksponeeritud teavikute nimestikud publitseeriti raamatukogu veebis.

Pearaamatukogu lugemissaalis vähendati ajakirjakappide arvu ja paigutati ümber kaartkatalooge, mis võimaldas laiendada avakogu mahtu 12 riiuli võrra. Praegu sisaldab avakogu ligi 10 tuhat teavikut. Elektronkataloogi ESTER sisestati 17 453 bibliograafiakirjet ja 28 572 eksemplarikirjet. Jätkus võrkeelsete raamatute ja perioodika retrospektiivne kataloogimine. Aasta lõpuks oli elektronkataloogis peegeldatud 48,3% kogudest.

Teadus- ja arendustegevus

Trükist ilmusid teaduskonverentsi “Ülikooliraamatukogu täna” ettekanded ja kogumik “TTÜ Raamatukogu 1989-2004”. A. Tiba kirjutas peatüki Suurbritannias ilmunud

monograafiasse “Introducing information management: an information research reader”. Lisaks avaldasid raamatukogu töötajad 18 artiklit ajakirjades ja kogumikes, 8 ajaleheartiklit, koostasid 2 käsikirja ning osalesid 50 konverentsil ja seminaril. Raamatukogu ning andmebaaside tutvustamiseks koostati mitmesuguseid voldikuid ja lehtmaterjale. Rahvusvahelistel konverentsidel ja seminaridel peeti 7 ettekannet, kodumaistel - 11. Juhendati kahte Tallinna Ülikoolis kaitstud magistritööd. J. Järs juhendas K. Mägi magistritööd “Digitaalraamatukogu loomise õiguslikud ja korralduslikud aspektid” ja K. Kikas S. Mikumetsa magistritööd “TTÜ Raamatukogu raamatukoguteeninduse arendamine”.

Raamatukogul ei ole sihtotstarbeliselt finantseeritavat teadustöö teemat. Raamatukogus on üks teaduri ametikoht. Teadur A. Tibar õpib Tampere Ülikooli infoteaduste osakonna doktorantuuris. Teadus- ja arendustegevusega oli hõivatud kokku 22 töötajat, sealhulgas täishõivega 8 töötajat (4 teadus- ja arendustalitusest, 4 bibliograafiaosakonnast) ning osalise hõivega 14 töötajat infoosakonnast, IT-talitusest, bibliograafiaosakonnast, laenuosakonnast, komplekteerimisosakonnast ja juhtkonnast. Alates 2005. aastast õpib S. Jantson Tallinna Ülikooli sotsiaalteaduste doktorikoolis ja H. Ojam Tallinna Ülikooli magistriõppes.

Raamatukogus tehti teadus- ja arendustööd kahel teemal. Raamatukogu tegeleb peamiselt rakendus- ja arendusuuringutega. Teema “Raamatukogu- ja infoteeninduse tulemuslikkus” koosneb 8 alateemast, mille eesmärkideks on:

- välja selgitada teadus- ja õppetöoga seotud infovajadused ning nende rahuldamiseks kasutatavad infokanalid ja -allikad
- koostada UDK teemavaldkondade põhjal ning Conspectus-metoodikast lähtudes raamatukogu sügavusindikaatoritega komplekteerimiskava põhiinformatsiooni, õppetöö ja teadustöö tasanditel
- analüüsida raamatukogu kommunikatsioonipoliitika sisu ja selle formeerimise iseärasusi
- DEA (Data Envelopment Analysis) meetodi ja vastava tarkvara põhjal välja selgitada raamatukogude kulude efektiivsust mõjutavad tegurid
- kavandada tervikliku projektina TTÜ publikatsioonidest digitaalraamatukogu loomine
- raamatukogu lugejateeninduse, kogude paigutuse ja töökorralduse optimeerimine
- infootsingu kaugkoolituskursuste väljatöötamine veebikeskkonnas
- e-raamatukogu arendamine ja integreeritud infosüsteemi täiustamine

Teema “Eesti tehnikaartiklite ja TTÜ teadusbibliograafia koostamine” eesmärkideks on:

- TTÜ väljaannete ja TTÜ töötajate publikatsioonide kohta andmete kogumine, bibliografeerimine, märksõnastamine ja liigitamine ning nende kirjade sisestamine andmebaasi
- TTÜ-s kaitstud doktori- ja kandidaaditööde, TTÜ-s enne 1945. aastat kaitstud magistritööde ning TTÜ töötajate pärast 1973. aastat mujal kaitstud väitekirjade andmebaasi täiendamine
- Eesti ajakirjades ja kogumikes avaldatud tehnikaartiklite retrospektiivne bibliografeerimine, märksõnastamine ja liigitamine ning nende kirjade sisestamine andmebaasi
- trükinimestike koostamine, toimetamine ja publitseerimine

- teema-, isiku- ja faktipäringutele vastamine ja andmebaasidest väljavõtukogumite koostamine. TTÜ õppejõudude ja teadurite isikuloolise faktiandmebaasi täiendamine arhiivimaterjalide ja muude allikate põhjal, isikuloolise sisuga trükiste koostamine ja publitseerimine
- TTÜ väljapaistvate isikute arhiivide läbitöötamine ja korrastamine, selleks vajalike andmebaasirakenduste ning otsisüsteemide väljatöötamine ja arendamine

TTÜ publikatsioonide andmebaasi sisestati 2 307 kirjet ja Eesti tehnikaartiklite retrospektiivandmebaasi – 2 900 kirjet. TTÜ teadlaste ja õppejõudude biograafilises faktiandmebaasis avati 338 uut kirjet ja täiendati 912 isiku kirjeid. Vastavalt raamatukogudevahelisele tööjaotusele sisestati elektronkataloogi ESTER 1 076 TTÜ kogumike ja Eesti tehnikaajakirjade artiklite kirjet. Jätkati TTÜ endise rektori Boris Tamme isikuarhiivi läbitöötamist ja korrastamist. Valmis arhiivinimistu vorm, loodud on 144 temaatilist kausta. Boris Tamme 75. sünniaastapäeva tähistamiseks korraldati isikuarhiivi põhjal näitus. Bibliograafid H. Ojam ja I. Kaasik osalesid Boris Tamme mälestusraamatu koostamises. Alustati raamatu “TTÜ professorid läbi aegade” koostamist.

11.04.2006

Jüri Järs
Raamatukogu direktor